

Göteborgs Musei femtio års fest, Svenska Museimannaföreningens sjätte årsmöte, Svenska Fornminnesföreningens sommarmöte och Andra mötet för Svensk Folkkunskap

15—18 juni 1911 i Göteborg.

I tidigare årgångar af Fataburen,¹ där redogörelse lämnats för de årligen återkommande mötena mellan svenska museimän samt andra för svensk kulturhistoria intresserade personer, har jag i referaten sökt hålla i sär de rent museala förhandlingarna såsom en redogörelse för museimannaföreningen från de öfriga förhandlingarna jämte de vetenskapliga föredragen. På grund af att tre olika möten samtidigt höllos i Göteborg, har jag sett mig föranlåten frångå denna uppdelning och refererar förhandlingarna i tidsföljd.

Då Svenska Museimannaföreningens sjätte årsmöte på inbjudan af kammarherre C. Lagerberg, framförd å mötet i Strängnäs 1910, förlades till Göteborg i samband med Göteborgs Museums femtio års jubileum, och då Svenska Fornminnesföreningens sommarmöte äfven skulle därstädes äga rum, beslöts att i förening med dessa möten därstädes äfven afhålla det andra mötet för Svensk folkkunskap, hvilket beslut fattades efter vederbörliga underhandlingar mellan dessa mötens permanenta styrelse i Stockholm och den lokala styrelsen i Lund, där enligt föregående beslut det andra mötet för svensk folkkunskap denna gång skulle ha samlats.

I Göteborg voro dagarna disponerade så, att hvarje förmiddag mellan 10—1 höllos föredrag och diskussioner, kl. 1 intogs lunch, kl. 2 träffades man åter till fortsatta förhandlingar och på kvällen företogs en gemensam utflykt. Som vanligt inställdes beklagligtvis flere af de utlovade föredragen, liksom rubbningar i det utfärdade detaljerade programmet af ofvannämnda och andra anledningar kommo att företagas. Bland de föredrag, som uteblefvo, må antecknas Herman Geijer: *Gemensamma mål för dialektologi och folkkunskap*, Otto Janse: *Romansk skulptur i Västergötland* och C. W. v. Sydow: *Völsungasagan ur folkdiktningssynpunkt*.

Mötlokal var Fürstenbergska galleriet i Göteborgs museum.

¹ Fataburen 1908, s. 169; 1909, s. 186 och 1910, s. 185.

Torsdagen den 15 juni kl. 10 f. m. öppnades Museimannaföreningens möte af föreningens ordförande riksantikvariern O. Montelius. Han erinrade därvid om, att det just var i denna lokal, som föreningen för fem år sedan bildades. Vidare uttryckte han sin glädje öfver, att äfven denna gång ett så stort antal medlemmar infunnit sig, alla besjälade af intresset för museiväsendets utveckling, så att detta i högsta mätto kunde bidraga till att öka kunskapen om vårt lands historia.

Funktionärer valdes. Den nuvarande styrelsen, O. Montelius, ordförande, G. Upmark, sekreterare, och O. Janse, skattnästare, omvaldes. Till vice ordförande för mötet valdes C. Lagerberg och till vice sekreterare A. Romdahl. — På förslag af hr Lagerberg beslöts att tillerkänna sekreteraren ett arvode af ett hundra kronor för deltagande i hvarje sådant årsmöte, som hålles på annan ort än där han bor.

Ordet lämnades därefter åt hr Salin, som talade om *Svenskt museiväsen och fornminnesvård*. Inledningsvis betonande ämnets stora omfattning, ville talaren emellertid med särskild hänsyn till den ökade vikt saken fått därigenom att riksdagen skrivit till K. M:t om utredning af hela fornminnesvården, i korthet ange några synpunkter. Han ville då först dröja vid museernas uppkomst. De härledde sig, som bekant, ur de s. k. kuriositetskabinetter, där allt samlades huller om buller. Men det dröjde icke länge förrän vetenskapens genius tog hand om samlingarna, ordnande och sofrande. Detta blef af afgörande betydelse. Man insåg nu, att det icke blott behöfdes enstaka exemplar af föremålen utan hela serier för att man skulle kunna draga riktiga slutsatser, och det gällde numera icke blott att samla vackra saker, äfven mindre vackra, söndriga och trasiga voro lika viktiga för den vetenskapliga forskningens arbete. Med de mindre väl bevarade föremålens införande i samlingarna följde med nödvändighet att för samlingarna måste beredas annan vård än tillföre. De kulturhistoriska museernas trenne hufvuduppgifter voro härmed klara: att vetenskapligt bearbeta samlingarna och föra vårt vetande framåt, att genom det sätt, på hvilket föremålen utställdes för allmänheten, angifva forskningens resultat i den mån detta vore möjligt samt att genom föremålens konserverande och beskrifvande åt kommande generationer på ett tillfredsställande sätt bevara det kulturhistoriska forskningsmaterialet. Det är ock dessa museernas uppgifter, som berättiga till det understöd de åtnjuta från det allmänna.

Den specialisering af arbetet, som den alltjämt fortgående utvecklingen kräfver, fordrar, för att museerna skola kunna på ett effektivt sätt realisera sina stora uppgifter, en ganska betydande apparat, så betydande att ett fattigt land som vårt endast kan förse de stora centralmuseerna med densamma. Utan den andliga ryggrad, som den hufvudsakligen vid centralmuseerna bedrifna

orskningen gifver, skulle provinsmuseerna sjunka ned till kuriositetskabinett, och utan råd och hjälp från centralmuseerna lära provinsmuseerna ej kunna konservera sina samlingar så, att de verkligen blifva bevarade åt den framtida forskningen. Som outhärliga hjälptrupper stå provinsmuseerna vid de stora museernas sida, ty vetenskapen behöfver ett stort material, och de ha sålunda en mycket stor och viktig uppgift, hvilken väl ingen är benägen att underskatta. De båda slagen museer behöfva hvarandra, och en växelverkan mellan dem är det ideella mål, dit man bör sträfvä. Fattar man det så, bör man kunna uppnå bättre resultat än hittills.

Talaren erinrade härpå om ett annat slag af mycket betydelsefulla fornminnen, hvilka icke rymmas i museerna, nämligen de fasta minnesmärkena, framför allt byggnaderna. Äfven då det gällde vården af dessa, borde museimannen, som har känsla för föremålets historiska värde och står i kontakt med vetenskapens utveckling, ha sitt ord med i laget och intaga en ledande ställning.

Äfven denna fornminnesvård borde ha sin centralisation och ett hufvudorgan borde finnas för denna verksamhet. För primärbetet borde man söka intresserade personer, främst museiföreståndarna. Man borde, då man tänkte sig fornminnesvårdens utveckling, framför allt ha i sikte det historiska sammanhanget, man borde finna nya former under utvecklingen af det bestående; då gick man den lugnaste vägen. Farligt vore att experimentera och hemta impulser från andra land.

Talaren uttryckte till slut sin förhoppning om att de olika intressena i denna fråga kunde enas i ett gemensamt arbete, så att det svenska folket lärde känna sin historia bättre än något annat, så att det kulturhistoriska materialet ute i landet bevarades bättre och att vårt folk genom kloka åtgärder ginge i spetsen och i detta hänseende blefve ett mönsterland.

Efter inledningsföredraget uppstod en stunds diskussion, hvilken inleddes af intendenten Karlin i Lund, som förklarade, att han, så försiktigt som inledaren formulerat sin mening, väl kunde i hufvudsak vara med därom. Naturligen behöfdes centralisation. Det är endast fråga om, huru långt den skall gå i fortsättningen, om den skall utsträckas, inskränkas eller bibehållas sådan den nu är. Talaren vore af den meningen, att museiväsendet såsom det hittills utvecklats sig, just från synpunkten af historisk kontinuitet, vore i behof af något ändrade former. Vårt vidsträckta land, med i kulturellt hänseenden så olika gifvande bygder, kräfver flera centralmuseer, och sådana ha också vuxit upp. Vi befinna oss just nu i ett sådant, en heder för vårt land och en nödvändighet för västra Sverige, så ha vi ett i Skåne och ett på Gotland.

Talaren betonade härpå betydelsen af att hvad som samlades i orten också blef kvar i provinsmuseerna. Det var ett rent psykologiskt drag denna

önskan att veta, att man också äger, hvad man samlar. Han ville sålunda icke att statsmuseernas monopol skulle ytterligare utvecklas, erkände visserligen behovet af centralisation, men höll före, att centralmuseerna skulle vara *primi inter pares* och de öfriga museerna icke drängar om också såsom sådana väl sedda och patriarkaliskt hållna.

Hr Salin uttryckte sin glädje öfver hr Karlins yttrande och tog fasta på hans ord, att det icke vore så mycket som skilde honom och talaren åt. Talaren hade också betonat, att centralmuseerna hade ett behof af samarbete och kontakt med provinsmuseerna. Talaren kunde däremot icke dela hr Karlins uppfattning om, att ett föremål måste förvaras där det funnits, utan ansåg det borde förvaras där det gör den största nytta för forskningen. Erkände villigt, att provinsmuseerna äfven hade betydelse för vetenskapen.

Ett föremål för sig är icke af någon betydelse, utan det är, då det kommer i sitt sammanhang, som det får sitt värde, ty det är väl ändå innerst däri vår högsta uppgift ligger: att föra kunskapen om vårt folk framåt.

Ett ord synes i diskussionen ha spelat en viss roll och något olika uppfattats. Den föregående talaren nämnde bland centralmuseerna också Visby, men med all aktning för det brinnande nit och intresse hvarmed museet ledes, är det dock icke ett centralmuseum i den betydelse talaren fattade detta ord och t. ex. ej heller jämförligt med Statens Historiska Museum.

Hr Karlin replikerade hr Salin och trodde icke, att man kunde enigt binda intresset på det sätt hr Salin förordade, utan ansåg det riktigast att låta hos de lokala museerna bibehållas de inom dess verksamhetskrets funna föremålen, då det sporrar och eggas intresset hos omgifningen.

Hr Romdahl: Det kan ju förefalla som om inledaren kanske mot sin vilja allt för mycket gjort landsortsmuseerna till medel och mindre till själfändamål. Den, som stått dem närmare, måste se saken något annorlunda och erkänna, att de äfven rent vetenskapligt ha stor betydelse. Ett provinsmuseums uppgift är trefaldig: 1) att återspegla landets kulturutveckling sådan denna utvecklat sig inom landskapet; 2) att ge en fyllig och enhetlig bild af landskapets kulturhistoria; 3) genom sin blotta existens framlockar det föremål som gåfvor och dylikt, som eljest kanske ej skulle bli förvarade, således ej komma att gagna det stora hela.

Ordföranden: Det är märkligt, huru tidigt man i Sverige insåg samlingsars betydelse för vetenskapen. Sverige torde i detta fall intaga en särställning. Redan på 1600-talet vidtog svenska regeringen åtgärder i detta syfte. Magnus de la Gardie har däri en stor förtjänst. Den institution talaren ledde, började sitt inventarium 1670 med klar blick på samlingarnas vetenskapliga betydelse.

I fortsättningen af sitt anförande häfdade talaren centralmuseiidén och framhöll med anledning af hvad som sagts, att det vore af betydelse, att man också ägde det som samlades, att hvarje svensk ju borde känna sig som meddelägare i statens samlingar. Man finge icke försvaga centralmuseerna; hvart det ledde kunde man se redan i Norge, men framförallt i Tyskland och Italien, där det för forskaren vore nästan omöjligt att finna sig till rätta på grund af samlingarnas fördelning i museer öfver hela landet.

Hr Klockhoff: Målet vore ett godt samarbete mellan museerna, ansåg, att föremålen borde finnas i den miljö, där de bäst hörde hemma. Passade ett föremål bäst in i riksmuseets samlingar skulle det dit, lämpade det sig för ortsmuseet borde det dit. Man kunde sålunda i denna sak vara ganska ense. Hvad vi i landsorten vore rädda för, är, att om det blir fråga om lagstiftning om statsanslag, vi då få det danska systemet, som innebär, att nationalmuseet har lagstadgad rätt att åt sig göra ett urval bland provinsmuseernas förvärf, eller något därmed jämförligt.

Hr Salin trodde, så vidt han kände uppfattningen i museikretsar, att ingen här skulle vilja förorda det danska systemet. Det bästa sätt för att nå ett godt resultat vore de personliga förhandlingarna museimännen emellan.

Hr Lagerberg häfdade ock betydelsen af samarbete mellan centralmuseerna och landsortsmuseerna och anförde exempel på goda resultat af dylikt samt varnade för konkurrens vid förvärf museerna emellan.

Hr Karlin hade icke förut velat beröra den monopolisering, som riksmuseet innehar, men på grund af ett yttrande af en föregående talare måste han göra detta, och uttryckte ock sin glädje öfver att ha hört, att både riksantikvarien och dr Salin vore motståndare till detta danska system. Äfven talaren varnade för konkurrens mellan museerna och trodde lösningen ligga i att museerna organiserade sig på samma sätt som antikvitetshandlaresyndikatet.

Hr Ambrosiani: Det stora bekymret för museimännen är vården af de stora fasta foruminnena, icke blott från medeltiden utan äfven från senare århundraden. Här kan ju intet föreskrifvas, och af stor betydelse vore att staten skapade ett rådgifvande organ, som kunde stå till tjänst med råd och dåd åt den som önskade hjälp vid dessa fornminnens bevarande.

Efter ett replikskifte mellan herrar Nilsson och Karlin angående inköp vid auktioner afslutades debatten.

Härefter företogs till behandling frågan om föreningens anhållan om statsanslag åt de museer, som ej ägas af staten eller ej förut åtnjuta statsanslag.

Ordföranden redogjorde för huru denna fråga tidigare behandlats inom föreningen,¹ samt att man i Strängnäs enats om att ett år uppskjuta att till K. M:t ingå med en förnyad anhållan om statsanslag.

¹ Fataburen 1909, sid. 186 o. f. och 1910, s. 185 o. f.

Meningsutbytet öppnades af hr Karlin, som redogjorde för de åtgärder han vidtagit under sistförflutna vinter för att bereda provinsmuseerna medel till museibyggnader och årligt understöd. Han tänkte sig, att dessa skulle åstadkommas genom ett penninglotteri. För de förberedande utredningar han gjort liksom för lotteriplanen gafs en kortfattad redogörelse.

Som alla dessa åtgärder skett, utan att något meddelande ingått till Museimannaföreningens styrelse, och då således en del af föreningens medlemmar organiserat sig för åtgärder att på annat vis anskaffa medel åt provinsmuseerna, än som framlagts på föreningens möten, framhöll ordföranden det olämpliga i ett dylikt tillvägagångssätt. Han ville i dagens protokoll fastslå, att hela den af hr Karlin arrangerade saken ordnats bakom föreningens rygg.

Dessutom yttrade sig i den stundtals animerade diskussionen hrr Karlin, Lagerberg, Ödberg, Schürer v. Waldheim, Klockhoff, Looström och Salin.

Hr Karlins tillvägagångssätt ogillades mer eller mindre skarpt af de flesta talare, men — såsom hr Salin sade, hvari ock ordföranden instämde — sättet må nu vara hur olämpligt som helst, kunna genom ett penninglotteri medel anskaffas för att bringa landets museer i ett mönstergillt skick, måste hvar och en glädja sig åt resultatet och medverka till dess vinnande.

På grund af att diskussionen dragit ut på tiden, uppsköts frågans afgörande till en kommande dag.

Kl. 2 samlades man att begå *Göteborgs Musei 50-års fest* i museets konsthalleri. Konstafdelningens trapphall hade omordnats till minneshall och dekorerats. Till denna högtidssammankomst hade utom museimännen infunnit sig ett stort antal inbjudna. Ordföranden i museets styrelse, landshöfdingen frih. Lagerbring, höll ett kort hälsningstal, hvari han bland annat meddelade, till hvilka personer museistyrelsen beslutit för första gången utdela den med anledning af museets jubileum af konstnären Erik Lindberg utförda minnesplaketten.

Därefter lämnade museets ombudsman hr Lagerberg en utförlig skildring af museets öden under de gångna femtio åren, hvilken återfinnes i publikationen »Göteborgs Museum 1861—1911».

Sedan hr Lagerberg slutat, framfördes muntliga lyckönskningar eller öfverlämnades adresser till Göteborgs Museum från Vetenskapsakademien, Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien, Akademien för de Fria Konsterna, Nationalmusei Nämnd, Nordiska Museet, Lunds Universitets Historiska Museum, Kulturhistoriska Föreningen i Lund, Malmö Museum, Svenska Konstnärers Förening och Västergötlands Fornminnesförening. — Sedan spred man sig i museets salar för att taga i betraktande de rika samlingarna. Här fanns redan utställt ett ur-

val af den omkring 1,000 nummer stora gåfva af nederländska gravyrer, som professorn i Uppsala Oscar Quensel med anledning af jubileet öfverlämnat till Göteborgs Museum.

På aftonen kl. 7 ägde Göteborgs Musei jubileumsmiddag rum å Grand Hôtel Haglund.

Fredagen den 16 juni kl. 10 f. m. började sammanträdet med val af funktionärer för Svenska Fornminnesföreningens sommarmöte. Till vice ordförande utsågs hr Lagerberg och till vice sekreterare hr Romdahl. Till funktionärer för folkkunskapsmötet utsågos hr Lagerberg, vice ordförande, och herrar Bååth och Celander, vice sekreterare.

Hr Montelius höll därefter ett med skioptikonbilder belyst föredrag om *Vendeltiden*.

Hr Schnittger förelade några fotografier af hållristningar, nyupptäckta i Fåglums socken i Västergötland.

Hr Lagerberg demonstrerade en s. k. brudkista med *siffermonogram från renässanstiden*. Med adjunkten Anders Nilssons samlingar följde 1905 till Göteborgs Museum en s. k. brudkista, till det yttre målad med röd färg och å framsidan prydd med dels danska adliga ätterna Rosenkrantz' och Gyldensterns vapen i heraldiska färger och dels i gul färg öfver hela ytan i rader och parvis ställda tritoner, uppbärande en grupp siffror 1—5—7—7 och en liten 0, de fyra första lagda på hvarandra med 0 vid sidan.

Då redan från 1400-talet en hel del giftermål ingåtts mellan medlemmar af de båda nämnda ätterna, vände talaren sig till danska riksarkivet för att söka få utrönt, hvilken ung dam af ätten Rosenkrantz denna kista kunnat tillhöra. Att kistan var en s. k. brudkista eller en sedvanlig gåfva från föräldrarna till en giftasvuxen eller trolofvad dotter var säkert, liksom att de båda vapnen voro hennes fäderne- och mödernevapen. Betydelsen af de sammanställda siffrorna var däremot svår att afgöra. Resultatet af brevväxlingen med riksarkivet i Köpenhamn blef emellertid, att man ansåg siffrorna betyda årtalet 1577 och såsom en följd däraf kistan kunna hänföras till en jungfru Lisbet Rosenkrantz († 1613), hvars fader var Folmer Rosenkrantz och moder Margrethe Gyldenstern, och som 1586 gifte sig med Anders Thott till Näs (Trollenäs) i Skåne.

Åtskilliga upptäckter af siffersammanställningar, liknande det här angifna, och på grund däraf gjorda undersökningar hafva emellertid under de senaste åren otvetydigt ådagalagt, att man här har att göra med ett slags siffermonogram, afseende personnamn och icke årtalssiffror. Egendomligt är, att,

efter hvad som ännu kunnat utrönas, användningen af dylika monogram begränsats till ett visst område, till Danmark och detta land förut tillhörande biländer under renässanstiden. Den, som gifvit en nöjaktig och systematisk lösning af dessa siffermonogram, är magister Otto Andrup, tjänstgörande vid samlingarna å Frederiksborgs slott, och efter samråd med honom har det äfven lyckats att finna en lösning af siffersammanställningen å förutnämnda brudkista, där vapnen otvifvelaktigt äro en ung jungfru Rosenkrantz' fäderne- och modernevapen, men siffrorna ett namnchiffer, afseende hennes brudgums och hennes eget namn.

Nyckeln till lösningen ligger i ordningsföljden mellan alfabetets bokstäfver:

a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	o. s. v.

Såsom exempel på siffermonogram af ifrågavarande slag kunna anföras.

På ett porträtt af år 1610 å Rosenborgs slott af konung Christian IV:s gemål, Anna Katarina af Brandenburg, bär drottningen ett juvelsmycke i form af krönt 3. Med C såsom tredje bokstafven i alfabetet kan detta monogram icke afse annat än begynnelsebokstafven till konungens, hennes gemåls, namn.

Å pärmen till en bönbok från omkring år 1620, som äfven finnes å Rosenborgs slott och som sedan gammalt uppgifves hafva tillhört Christian IV:s gemål till vänster Kirsten Munk, synes ett monogram af siffrorna 1, 1, 2, 0 sammanställda. Sönderdelade angifva 1 och 0 tionde bokstafven eller K och 1 och 2 tolfte bokstafven eller M.

Å ett epitafium från 1660 i Nyborgs kyrka öfver en Bertel Hansen synes ett monogram af 2 och 8, afseende begynnelsebokstäfverna till detta namn, eller andra bokstafven B och åttonde bokstafven H.

Särskildt ett flertal kistor på olika ställen i Danmark bära dylika siffermonogram. I Vestlandske Kunstindustrimuseums i Bergen Aarbog för 1904 beskrifves en kista, som är daterad 1597 och som med ledning af flere skulpterade anvapen och inskriptionsförkortningar hänföres till en Anne Munk, gift med riksamiralen Mogens Ulfeldt. Bland prydnaderna finnes äfven ett siffermonogram af här ifrågavarande slag, hvilket likväl i beskrifningen omtalas blott i förbigående såsom »et Monogram eller Bumærke», utan att därvid för detsamma gifves någon lösning. Monogrammet utgöres af sammanställda 1, 1, 2, 2 och vid sidan däraf en liten 0. Och lösningen efter förut angifna metod blir: 12 = M och 20 = U eller Mogens Ulfeldt och 1 = A och 12 = M eller Anne Munk. Därvid är att märka, att en och annan siffra kan användas mer än en gång (såsom här 1 och 2) för att afse olika bokstäfvers ordningstal.

Med dessa anvisningar kan nu lämnas efternämnda lösning af siffermonogrammet 15770 å kistan i Göteborgs Museum med Rosenkrantz' och Gyldensterns vapen.

Jakob Rosenkrantz gifte sig 1599 med Pernille Gyldenstern, hvilkas vapen pryda kistan. De hade en dotter *Pernille Rosenkrantz*, som 1632 blef gift med riksrådet *Gunde Rosenkrantz*. Initialbokstäfverna till deras namn afses med det ifrågavarande siffermonogrammet enligt lösningen: 15 = *P*(ernille), 17 = *R*(osen), 10 = *K*(ranz) och 7 = *G*(unde), 17 = *R*(osen), 10 = *K*(ranz). Här användes samma siffra flere gånger för utmärkande af olika bokstäfvers ordningstal; och enligt bruket i äldre tid upptagas begynnelsebokstäfverna för hvarje stafvelse i släktnamnet såsom initialbokstäfver.

Med denna lösning kan man spåra den väg, som den danska jungfru Pernille Rosenkrantz' brudkista tagit för att komma upp till Västergötland och Anders Nilssons samlingar. Hennes man Gunde Rosenkrantz dog i Helsingborg 1675. En deras dotter blef gift med den svenske kaptenen Johan du Rees till Husaby i Västergötland och dog barnlös på gården Gunnarstorp icke långt därifrån. Det låter tänka sig, att denna fru du Rees fört med sig till sitt hem sin moders brudkista.

Som sagdt känner man ännu blott från Danmark och dess biländer namnchiffer af detta slag, bildade af siffror. Egendomligt skulle likväl vara, om deras användning icke förekommit äfven i Sverige, så mycket mera som dessa sifferchiffer utan tvifvel äro närsläktade med de s. k. bomärkena, som redan tidigt i vårt land liksom i andra länder användes i stället för namnteckningar, insattes i sigillen och åsattes bohag och äfven boskap för att angifva personen eller gården, till hvilka de hörde.

Af stort intresse för att erhålla material för ett vidare studium af detta ämne vore, om man uti museer och andra samlingar i Sverige fäste uppmärksamhet på möjligen befintliga siffermonogram af här anförda slag.

Så lämnades ordet åt hr Schnittger, som med hjälp af skioptikonbilder redogjorde för de af honom utförda undersökningarna af *Götalandskapens fornborgar*.

Talaren redogjorde för gräfningar, som alltsedan 1906 företagits i Östergötland dels af docenten Oscar Almgren, dels af honom själf. Dessa undersökningar hade omfattat tre fornborgar, nämligen »Boberget» i Konungssunds sn på Vikbolandet, »Gullborg» i Tingstads sn, beläget midt emellan Norrköping och Söderköping, samt en borg vid Skönberga i Skönberga sn, strax söder om Söderköping; dessutom hade profgräfningar företagits å ett större antal borgar i Östergötland. Af de fynd, som vid dessa gräfningar framkommit, och af hvilka föredraganden visade skioptikonbilder, framgick det, att borgarna kunde dateras till tiden från 300-talets slut fram till omkring 500 e. Kr.

Med dessa fakta som basis hade föredraganden gjort en sammanställning med hvad man hade sig bekant om fornborgar i andra Götalandskap. Af Ölands 14 borgar kunde tillsvidare endast en, »Bårby borg», dateras, med ett guldmynt af Justinianus (527—565 e. Kr.). Från västkusten har man en daterad borg från Dragsmarks sn, med fynd från tiden omkring 450 e. Kr.

Man hade alltså från extrema punkter i Sydsverige fynd från borgar tillhörande en relativt kortfattad tidsperiod, om hvilken man vet, att den upptogs af häftiga strider mellan nordiska stammar, bland annat svear och götar. Föredraganden drog häraf den slutsatsen, att ej allenast de säkert daterade fornborgarna utan äfven de öfriga fornborgarna i Sydsverige af motsvarande typ härröra från dessa strider. Talaren sökte belysa detta antagande genom en topografisk framställning af borgarnas läge. Det visar sig nämligen, att fornborgarna i Götalandskapen tydligen tillkommit att försvara ett större landområde i södra Sverige (och att de alltså ej kunna härröra från smärre strider härader emellan). Med ledning af denna borgarnas topografiska fördelning vågade talaren ett försök att uppdraga gränserna för det götiska väldet under folkvandringstiden, härvid också stödjande sig på hvad man litterärt hade sig bekant om landskapens äldsta politiska ställning.

Efter hr Schnittgers föredrag påpekade hr Wahlfisk, att det i hans hemtrakt Kil i Närke finnes åtskilliga borgar, »skansar», af hvilka blott ett fåtal hittills vore kända i litteraturen. Han hade inom fyra mils omkrets påträffat ej mindre än 21 stycken. Hr Ambrosiani vände sig emot föredragandens sätt att vid den tid, då dessa skansar uppfördes, taga Öster- och Västergötlands tillsammans. Mellan dessa trakter gick säkerligen redan då en mycket skarpt utpräglad kulturgräns; åtminstone är denna mycket starkt framträdande vid medeltidens början. Någon afsevärd fiende för götarna kunde svearna knappast på denna tid ha varit. Först senare eröfra svearna Östergötland, och kort före eller vid medeltidens början ha de utsträckt sitt värde till västgötarna.

Hr Nilsson demonstrerade på planscher och med skioptikonbilder de olika förslagen till Rhösska Konstslöjdmuseet i Göteborg.

I samband med museijubileet hade Konstföreningen under medverkan af sällskapet Gnistan i Valand anordnat en retrospektiv utställning af *modern målar Konst*. Inalles voro här sammanförda 269 konstverk, utförda under de senaste femtio åren af 127 svenska konstnärer. Samtliga de utställda konstverken voro lånade från Göteborgshem med undantag af några representationsbilder af offentliga personer, som verkat inom samhället. Fredagsmiddagen kl. 2 öppnades utställningen. Hr Romdahl tjänstgjorde som ciceron

och lämnade därvid i ett kort föredrag en öfverblick af konstförhållandena i Göteborg under de sist förflutna 50 åren.

På eftermiddagen kl. 6 samlades mötesdeltagarna jämte deras värdar, medlemmar af Konstföreningen och Gnistan med damer, till en utfärd med ångbåt genom Götaälfs utlopp till *Nya Älfsborg*. Under den vackra färden gaf hr Grill på den ena af båtarna en orienterande skildring öfver hvad som århundradena igenom händt kring denna älfmynning.

Talaren började med att framhålla, att ingen svensk stad i sin ungdom fört en så ambulerande tillvaro som Göteborg. Ursprungligen anlades staden uppe vid Gamla Lödöse, halfvägs mellan det nuvarande Göteborg och Trollhättan. Men när norrmännen anlade Bohus fästning och utkräfdes dyr tull, ända till 50 procent af lastvärdet af passerande köpmansskutor, flyttades staden ned till Nya Lödöse — den nuvarande Gamlestaden.

Karl IX fann emellertid, att staden borde ligga ännu längre ut åt mynningen af älfven, och så byggdes den upp på Hisingen å nuvarande Pölseboområdet midt för Gamla Älfsborg, hvars ruiner nu äro öfverbyggda af Carnegieska brukets anläggningar. Danskarna eröfrade emellertid Gamla Älfsborg år 1612 och brände den unga staden på Hisingen. I fredsslutet bestämdes, att svenskarna skulle i lösen erlægga en miljon daler silfvermynt. Utkräfvandet af skatten för täckande af denna lösepenning tog åtskilliga år, men då densamma äntligen var erlagd, och Gustaf II Adolf åter kunde rida in i fästningen år 1619, tog han genast i tu med stadens återupprättande, och så grundlades Göteborg på sin nuvarande plats efter plan utarbetad af Adler Salvius. Den nya stadens betydelse medförde uppförandet af ansevärd fästningsverk omkring densamma. Den gamla fästningen Älfsborg ansågs emellertid snart nog ligga för långt upp i älfven, och 1646 börjades uppförandet af Nya Älfsborg på ett par holmar ute i fjorden. Byggandet utfördes enligt plan af generalkvartermästaren J. Wærnschiöld och efter honom fullföljdes befästningsarbetena af Erik Dahlberg.

Den nya fästningen, som för sin tid var en stark dylik, fick snart tillfälle att visa, hvad den dugde till.

De allvarsammaste angreppen skedde 1717 och 1719, då Tordenskiöld sökte betvinga fästningen för att kunna intränga till Göteborg. Bombardementet af fästningen, som skedde från batterier å Aspholmen, ledde dock icke till något resultat, ehuru det medförde förluster för besättningen å fästningen. Fästningskommendanten öfverste Lillies tappra försvar i förening med försvarsåtgärderna på fasta landet nödgade slutligen Tordenskiöld att uppgifva angreppet och gå tillbaka norrut, sedan försöket att framtränga utanför fästningen genom älfmynningen äfven afslagits. Å båda sidorna af älfmynningen lågo nämligen äfven befästningar, af hvilka lämningar ännu

finnas att se i Karl XII:s batteri å Billingen samt å Rya nabbe å Hisingsidan. Sedan Nya Älfsborg upphört att begagnas som fästning, användes den under en tid som straffängelse och var därefter under en följd af år utarrenderad som badplats med restaurationsrörelse m. m.

När emellertid fortet på Västerberget anlades — hvilket befästningsarbete just utfördes af öfverste Grill — undantogs den gamla fästningen från allmänhetens hemsökelse och togs i stället i anspråk för uppläggande af en del förråd.

Sedan man stigit i land på fästningens brygga, vandrade färddeltagarna, alltjämt under ledning af öfverste Grill, upp på vallarna samt aflade besök i kyrkan, som är inrymd i själfva fästningstornet. Genom öfverste Grills tillskyndelse och under hans ledning undergick tornet för några år sedan både utan och innan en välbehöflig reparation, och kyrksalen är nu i godt stånd. Här finnes ett porträtt af Karl XII samt några andra konst-saker.

Gemensam supé intogs å Långedrag på inbjudan af Konstföreningen och Gnistan. Konstföreningens ordförande major Gobom utbragte vid samkvämet efter supén en skål för gästerna. Å mötesdeltagarnas vägnar svarade hr Montelius, å konstvännernas hr Warburg. Den senare bragte med anledning af den retrospektiva utställningen sin hyllning åt Konstföreningen och Gnistan för deras insats i Göteborgs konstlif under det gångna halfsekklet.

Lördagen den 17 juni kl. 10 f. m. fortsattes förhandlingarna. Sedan ansvarsfrihet beviljats Museimannaföreningens styrelse för 1910, återupptogs diskussionen om statsanslag åt de smärre museerna. Denna blef föga långvarig och slutade med, att man enhälligt beslöt att ingå till K. M:t med anhållan, att K. M:t hos riksdagen 1912 måtte begära ett anslag för sagda ändamål på extra stat för 1913 å 30,000 kr.

Därefter aflade medlemmar i de två vid första mötet för Svensk folk-kunskap tillsatta kommittéerna redogörelser för hvad dessa uträttat under de gångna åren.

Först gafs ordet åt hr Lundell, som redogjorde för den kommitté, som tillsatts för att utarbета en handledning för frivilliga deltagare i primärarbetet med insamlandet af material för svensk folk-kunskap. — Medlemmarna i denna kommitté ha icke haft tillfälle till några gemensamma konferenser. Hr Lundell framlade sitt program.

Handledningen vore afsedd för personer i landsorten, utan vetenskaplig skolning, som ville bli medhjälpare i samlingsarbetet. — De områden af folk-kunskapen, som handledningen borde omfatta voro följande: 1) *antropologi*

(eventuellt); 2) *folkspråk*; 3) *materiell kultur*: a) statisk, rörande bostäder, kläder, föda etc.; b) dynamisk, rörande arbete, näringsfång, samfärdsel etc.; 4) *andlig kultur*: a) tro, sed, vetande; b) folkdiktning.

Fackmän på olika områden borde utarbeta de olika afdelningarna. Själf åtog sig hr Lundell språket, äfvenså frågorna om födan och åkerbruket. Bostadsforskning skulle hr Axel Nilsson svara för, sagoforskning hr v. Sydow, folkvisorna hr Steffen, för musiken funnes sakkunnige i herrar Andersson, Norling och Steffen, för folktro och folksed hr Hammarstedt.

Handledningen borde finnas tillgänglig såväl i specialhäften som ock såsom en samlad bok.

Hr Hammarstedt redogjorde i korthet för sina åtgöranden. På det hela taget instämde han med hr Lundell, men fann förslaget vara ställt på väl bred basis; tvekade liksom denne om antropologien borde medtagas. Hvad språkundersökningen beträffar hade det länge varit hans åsikt, att denna omfattande och redan utdanade forskning borde gå sin egen väg vid sidan af den egentliga folklifsforskningen. Om det ömsesidiga gagnet af förtroligt samarbete hade han alltmör kommit till insikt och hälsade därför ett sådant välkommet. Språkmaterialet hade naturligtvis den största betydelse för kännedomen om både den andliga och materiella kulturen.

I fråga om handledningens ordnande instämde han med hr Lundell. Frågeformulär förelågo redan utarbetade af herrar Lundell, Hammarstedt och v. Sydow.

Hr Salin lämnade redogörelse för folkmusikkommissionens verksamhet. Det af folkmusikkommissionen år 1909 utfärdade uppropet har i 3,290 ex. kringsändts till tidningar, folkskolelärare, klockare, organister, musiklärare, museer och fornminnesföreningar i landsorten, landsarkiv och offentliga bibliotek, Musikaliska Akademien jämte andra akademier och samfund i Stockholm.

Det har visat sig, att ett lifligt intresse förefinnes för kommissionens verksamhet, och har detta resulterat i en mängd bref och insända manuskript, som blifvit granskade af stadsnotarien Nils Andersson. Många af dem — ofta korrekt och omsorgsfullt verkställda — utgöra mycket intressanta bidrag. Många innehålla uppteckningar, hvilka säkert — såsom varande ej förut kända eller upptecknade — komma att få stor betydelse för kommissionens blifvande samlingsverk. Närmare ett hundratal bref hafva ingått och de insända bidragen representera, efter hvad man vid en hastig öfersikt kunnat utröna, följande landskap: Västerbotten, Jämtland, Ångermanland, Medelpad, Dalarna, Värmland, Västmanland, Närke, Uppland, Södermanland, Småland, Västergötland, Dalsland, Skåne.

Till själfva de direkt musikaliska bidragen äro dessutom ofta fogade uppgifter om härkomst och benämning samt biografiska anteckningar.

Hvad så beträffar hr Lundells plan för handboken, hade denna slagit honom med häpnad, ty den fordrar en väldig stab af sakkunnige män. — Och pengar! — Hur ställer sig saken ekonomiskt i fråga om handböckernas tryckning?

Hr Lundell hemställde, att mötet ville uppdraga åt samma personer som förut att utarbета en handledning i ungefärlig öfverensstämmelse med den af honom framlagda planen. Sammanlagda omfånget af handledningen beräknade han till 30—50 tryckark. Medarbetarna skulle göra sitt arbete gratis. Pengar behöfdes för tryckningen, de särskilda afdelningarna behöfde spridas i massor. I nödfall skulle säkert vissa afdelningar kunna publiceras i tidskrifter t. ex. Svenska landsmålen, Fataburen, Meddelanden från Kultur-Historiska Museet i Lund. — När ett arbete är nödvändigt, skall det göras, och då måste också pengar skaffas på ett eller annat sätt.

Hr Salin instämde i hr Lundells förslag om publicering genom tidskrifter. Men ansåg det absolut opraktiskt att gifva handboken ett så stort omfång som 50 tryckark. Ett så omfångsrikt verk afskräcker snarare från, än inbjuder till deltagande i arbetet. Omfånget bör inskränkas till det minsta möjliga. Om de olika afdelningarna tryckas i olika tidskrifter, torde det möta svårigheter att förena dem i en bok. Tidskriftsformaten äro ju olika.

Hr Karlin trodde på möjligheten att sammanföra de skilda afdelningarna genom samarbete mellan utgifvarna.

Hr Wahlfisk trodde ej, att målet vinnes på det föreslagna sättet. Handledningen bör vara kort, 50 högst 100 sidor, lättfattlig och omfatta alla grenar af folkkunskapen.

Hr Lundell ansåg det glädjande, att olika förslag framkommit. Differenserna dem emellan vore ej oförenliga. — Satsen i en tidskrift kan ändras, utan ändring af formatet. Handledningen kan utgifvas i småhäften, som kunna bindas till ett helt. Han höll bestämdt på en utförlig handledning. Oskolade upptecknare behöfva instruktiva upplysningar om det material, som insamlas, för att detta skall blifva vetenskapligt användbart.

Hr Salin: hela området är icke homogent. Somliga områden äro bearbetade sedan länge tillbaka, och en vetenskaplig teknik har utbildats. Där bör handboken bli vidlyftigare. På andra områden bör handledningen bli kort och koncis.

Hr Lundell önskade att få handbokskommittéens uppdrag förnyadt. Så skedde ock. Kommittén består således fortfarande af hrr Lundell, von Sydow och Hammarstedt.

Folkmusikkommissionen utgöres af prins Eugen som hedersordförande, hrr Anders Zorn, Nils Andersson, Lars Johan Zetterquist, Richard Steffen och Bernhard Salin, hvilka med sig förenat justitierådet Carl Silfverstolpe och amanuensen Nils Keyland.

Vidare beslöts, att nästa möte för Svensk folkkunskap skulle om tre år hållas i *Lund*. Den lokalbestyrelse, som tillsattes 1908 i Stockholm, bestående af hrr Axel Kock, Lauritz Weibull, G. Karlin och Otto Rydbeck, anmodades att fungera för detta möte.

Därefter höll hr Romdahl föredrag öfver *några observanda rörande Vasatidens byggnadskonst*. Som detta enligt öfverenskommelse med föredragshållaren kommer att inflyta i Fataburen, torde något referat af detsamma ej här böra ifrågakomma.

Sista föredraget för dagen hölls af hr Sirén öfver *Tessinska kyrkobyggnader*. Efter att ha konsthistoriskt och psykologiskt belyst medeltidens, renässansens och den italienska barockens olika tempelstilar, som alla nått sin fulla utveckling, då Tessinarna, far och son, gjorde sina studier i Italien, genomgick han de olika kyrkobyggnader i Sverige, som ha eller föregifvits ha Tessinarna till skapare och gjorde då början med Järlåsa lilla kyrka. Denna har af traditionen tillskrifvits den äldre Tessin, men föredraganden ansåg, att den åtminstone icke kan ha utförts under hans direkta ledning, om det än är möjligt, att han eller de la Vallée uppgjort den ursprungliga ritningen, som sedan vid utförandet förenklats. Af centralkyrkor beskrefvos vidare den vackra Kungsörskyrkan af den yngre Tessin, Trefaldighetskyrkan i Karlskrona — hvarvid påvisades den påverkan af Pantheon, som ytterligare framträdde efter Tempelmans sänkning af kupollinjen — samt kapellet i Strömsholms slott af samme mästare. Därjämte demonstrerades grundplanen uti ett förslag till Riddarholmskyrkans ombyggnad. Bland långskeppskyrkor tillskrifves Ulrika Eleonoras kyrka i Söderhamn Tessin d. y., men föredraganden ansåg förhållandet här vara detsamma som med Järlåsa; vidare Amiralitetskyrkan i Karlskrona samt stadskyrkan i Karlshamn, som traditionen tillskrifver Erik Dahlberg, men som i hvarje fall tillhör den Tessinska riktningen, Kalmar domkyrka, hvilken som bekant aldrig fått sin kupol utförd, Fredrikskyrkan i Karlskrona och Köpings stadskyrka.

Strax efter kl. 2 följde ett stort antal mötesdeltagare med tåget ut till *Gunnebo*, som äges och bebos af friherre Carl Sparre. Med klar uppfattning af hur terrängen konstnärligt kunde användas, blef hufvudbyggnaden i slutet af 1700-talet här uppförd. Åtskilligt af rummens fasta inredning såsom golf, väggpaneler, tak och kakelugnar finnas kvar från sengustaviansk tid och ge besökaren ett starkt intryck af smaken under nämnda tid.

Fram på eftermiddagen var man åter i Göteborg. — Ett fåtal begagnade då tillfället att under arkitekten G. Améens ledning se, huru den af honom nyuppförda *arkivbyggnaden* var inrättad. — På kvällen samlades de flesta mötesdeltagarna i Trädgårdsföreningen.

Söndagen den 18 juni kl. 10 f. m. Söndagens förhandlingar inleddes med ett föredrag af hr Ambrosiani om *en grupp epitafier och kenotafier från 1530-talet*. Sedan gammalt var det bruk att lägga den aflidnes vapen i hans graf. Under medeltiden gick det så till, att vapnen hängdes upp i kyrkan och skänktes till denna efter begravningen. Men dessa föremål hade ju betydligt värde, och det blef brukligt, att de efterlevande löste dem tillbaka, utom skölden. Så småningom blef skölden icke den, som den hädangångne själf använt, utan en imitation försedd med en inskrift med den dödes namn och uppgift om när han afidit.

Bruket att sätta upp runda dylika sköldar med ett vapen i midten och en inskrift kring kanten uppkom, så vidt man vet, i Tyskland under medeltidens senare del och spreds genom riddarordnarna bland annat till Östersjöprovinserna. Den märkliga grupp, som här behandlades, fanns i några danska kyrkor och var uppsatt öfver medlemmar af den danska ätten Rosenkrantz. Alla voro tydligen tillverkade af en konstnär på Gottland på 1530-talet på beställning af höfvitsmannen på Visborg och Gottland, Henrik Rosenkrantz, riddare till Björnholm (på Jylland). I Gottlands fornsal funnos två liknande sköldar, men enklare. Den ena var uppsatt just öfver Henrik Rosenkrantz med hans fäderne- och mödernevapen; modern var en Tott. Den andra var uppsatt öfver två af Axelsönerna, båda höfvitsmän på Gottland och båda döda 1464.

Till samma grupp hänfördes slutligen de starkt öfvermålade sköldarna i Fogdö kyrka i Södermanland, uppsatta öfver riksrådet Bengt Nilsson Färila och hans maka Bengta Åkesdotter Tott. De voro af samma karaktär som de förutnämnda; anledningen till att denna monumentform kommit till Mälardalen är uppenbarligen den, att hustrun var af släkten Tott, för öfrigt just den gren af Tottsläkten, som befryndad med Sturarna kom till stor makt och anseende i Mälardalen. Denna monumentform försvann med 1540-talet och ersattes af andra epitafieformer, men den runda formen kom tillbaka från Tyskland på de hufvudbanér, som buros i 1600-talets begravningsprocessioner.

Efter hr Ambrosianis föredrag, som belystes af flera skioptikonbilder, lämnade hr Romdahl ett meddelande om namnet på den ende målare från Gottland, som man kände från den i föredraget behandlade tiden, nämligen Peter Bodenstedt.

Sedan redogjorde hr Kjellberg under förevisande af en serie skioptikonbilder för de ombyggnadsarbeten, som under århundradenas lopp företagits med *klosterbyggnaderna i Vadstena*. Han framhöll därvid det beklagliga uti, att dessa fått tagas i bruk för sådana ändamål, som förstört deras gamla karaktär och skadat dem som minnesmärken. Till slut framhöll talaren vik-

ten af, att vederbörande ingripa för att rädda sådana delar af de gamla klosterbyggnaderna, som ännu hotas med förstörelse eller omdaning.

Hr Montelius begagnade tillfället att i samband härmed påpeka, hur man fått kämpa mot fjolårets attentat, då det var fråga om värmeledningar och dylikt till hospitalet. Det lyckades att afvärja faran i afseende på nunneklostret. En flygel af munkklostret, som upplåtits för sjukhusändamål, bör man få afskild, något som står i samband med den nyligen stiftade Birgittaföreningens närmaste planer på upprättande af ett museum.

Mötets sista föredrag, belyst af skioptikonbilder, hölls af hr Nilsson om *den svenska boden*. Han framhöll inledningsvis, att de olika byggnaderna på en landtgård utvecklats sig ur ett och samma timrade hus. Man byggde snart särskilda visthusbodar. De hade till en början mycket enkla former, men efterhand utbildades de mer och mer. Svalar gjordes ibland på gavlarna, ibland på långsidorna och sedermera uppfördes de i två våningar. Den nedre användes då som förvaringsrum för matvaror, medan den öfre dels brukades till förvaring af kläder, dels inreddes som sofrum åt gårdens drängar och pigor. Däraf benämningarna jungfruhus och svenhus, som stundom förekomma. Den öfre våningen var också ibland anordnad så, att man där kunde mottaga resande. Däraf har den uppsvenska benämningen »härbre» uppkommit. Mot slutet af utvecklingen försågos dessa bodar på sina håll äfven med eldstäder. Beträffande bodarna kunde man säga, att man hade en enhetlig byggnadskultur för hela Sverige.

Talaren visade äfven, hurusom handelsbodarna i städerna utvecklats sig ur dessa landsbygdens visthusbodar. De förra voro i början endast enkla bodar med lucka i ena långväggen, genom hvilken varorna försålles. Sådana ses ännu i en del sydsvenska och mellansvenska städer samt å många marknadsplatser.

Kapten Hellgren inbjöd å Gottlands fornvänners vägnar till sammanträde i Visby 1912, och denna inbjudan antogs med tacksamhet af museimannamötet. Till lokalbestyrelse utsågos lektor Klintberg som ordförande och kapten Hellgren som sekreterare. Med all säkerhet förläggas, som vanligt, fornminnesföreningens möte till samma plats, ehuru afgörandet formellt hvilat hos styrelsen.

Härmed voro föredrag och öfverläggningar tilländaförda, och ordföranden sammanfattade intrycken så, att det varit icke blott ett ganska enigt utan till och med ett treenigt möte samt underströk lämpligheten af att dessa möten för fornminnesvård och museimannaintressen samt hvar tredje år för folk-kunskap hållas gemensamt. De gångna dagarna hade svunnit snabbt och angenämt. Han ville säga ett uppriktigt tack för det sätt, hvarpå deltagarna blifvit mottagna i staden, och anhöll, att kammarherre Lagerberg ville till dem, som närmast utöfvat värdskapet, framföra mötesdeltagarnas tacksamhet.

Kammarherre Carl Lagerberg frambar samhällets och Göteborgs Museums glädje öfver att dessa möten hållits här i samband med museijubileet samt riktade slutligen ett särskildt tack till ordföranden, hvilken såsom alltid på sitt oförlikneliga sätt ledt förhandlingarna och samvaron. Alla de närvarande instämde kraftigt i ett fyrfaldigt hurra för riksantikvarien Montelius.

Kl. 1 förde en ångbåt mötesdeltagarna från Lilla Bommens hamn i börjande duggregn uppåt älven till Bohus och så ett stycke ned för Nordre älf till *Ragnhildsholmen*. Byråchefen W. Berg, hvilken 1881—82 här ledt utgräfningsarna af ett på en klippa beläget medeltida fäste, redogjorde för traktens äldre befästa platser, skildrade några af de viktigare historiskt kända tilldragelserna vid denna gräns mellan Sveriges och Norges riken samt framdrog några episoder ur borgens historia. Som afslutning demonstrerade han de framgrädda murresterna.

Till den aldrig med svärdsslag vunna Bohus fästning ställdes kosan från Ragnhildsholmen. Bohus är anlagdt i början af 1300-talet och har sedan under århundradena omgestaltats för att fylla de kraf på ett tidsenligt fäste, som olika perioder ställde på en borg med detta viktiga läge. Med 1800-talet började vanvårdens och förfallets tid, intill dess den då varande fortifikationsbefälhafvaren i Göteborg, numera öfverste C. Grill i slutet af 1890-talet tog sig an den gamla borgen och under en följd af år ledde utgräfnings- och konserveringsarbetet härstädes. Han har aflagt rapporter om detta till Vitterhets-, Historie- och Antikvitets Akademien. Den första finnes tryckt i Månadsbladet 1901—02 sid. 16 ff. Tvenne senare rapporter förvaras i nämnda akademis arkiv. Från den s. k. troféstenen på den stora borggården hade ledaren af detta omfattande konserveringsarbete älskvärdheten att ge en målade skildring af slottets historia och lämna en orienterande öfversikt af fästningens topografi.

Efter en riklig måltid på Kungälf's gästgifvargård, där Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförening utöfvade värdskapet, gjordes ett kort besök i staden Kungälf's mycket intressanta träkyrka från senare delen af 1600-talet. Den är täckt af trähvalf med ståtliga barockmålningar och äger ett värdefullt inventarium. — Sedan var det tid att inskeppa sig för återfärden till Göteborg. — Följande morgon spredos mötesdeltagarna åt olika håll; med tacksamhet skola de minnas ej blott hvad de sett och lärt, utan ock den storartade gästfrihet, som visats dem i Göteborg.

Vid mötet utdelades *Göteborgs Museum 1861—1911*, femtioårsberättelse af museets ombudsman.

En del af de här ofvan anförda referaten äro skrifna af föredragshållarne.